

Bogdan Janowski

Transkrypcja niemieckich dokumentów stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego

I. Pojęcie, podstawy prawne

Transkrypcja (inaczej umiejscowienie) jest to wpisanie do ksiąg stanu cywilnego treści zagranicznych odpisów akt stanu cywilnego¹. Podstawę do dokonywania transkrypcji zagranicznych odpisów aktów stanu cywilnego stanowi art. 73 pr.a.s.c. Zgodnie z jego treścią, akt stanu cywilnego sporządzony za granicą może zostać wpisany do polskich ksiąg stanu cywilnego albo na wniosek, albo z urzędu. Z komentarzy do art. 73 ust. 1 pr.a.s.c.² jednoznacznie wynika, że aby zagraniczny odpis aktu stanu cywilnego mógł zostać wpisany do polskich ksiąg, musi spełnić łącznie następujące warunki: dokument musi być traktowany w państwie wystawienia jak dokument stanu cywilnego, obligatoryjnie wydany przez miejscowy urząd stanu cywilnego oraz stanowić akt stanu cywilnego.

Ponieważ Polski z RFN nie wiąże umowa o wymianie aktów stanu cywilnego, nie ma zastosowania w stosunkach polsko-niemieckich art. 73 ust. 2 pr.a.s.c., przewidujący wpisanie z urzędu wzmianki dodatkowej lub

¹ K. Gonderek, A. Ustowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, Warszawa 1991, szerzej o istocie transkrypcji patrz s. 306.

² Patrz M. Albinia, A. Czajkowska, *Prawo o aktach stanu cywilnego z objaśnieniami*, Toruń 1996, s. 137 oraz K. Gonderek, A. Ustowska, *op. cit.*, s. 307-308.

umieszczenie przypisku w akcie stanu cywilnego sporządzonym w polskich księgach stanu cywilnego, jeżeli zagraniczny akt przesłano do kraju w wykonaniu umowy międzynarodowej przewidującej wzajemną wymianę aktów stanu cywilnego. Umiejscawianie odbywa się więc najczęściej na wniosek zainteresowanej strony (w szczególnych przypadkach z urzędu) po spełnieniu przez zagraniczny odpis wyżej wymienionych warunków, po jego przetłumaczeniu i złożeniu wraz z wnioskiem zainteresowanej osoby we właściwym u.s.c. Wniosek wraz z załącznikami stanowi podstawę do wydania przez kierownika u.s.c. decyzji o dokonaniu transkrypcji zagranicznego odpisu aktu stanu cywilnego do polskich ksiąg stanu cywilnego.

Polskie przepisy nie przewidywały do niedawna obowiązku transkrypcji zagranicznych odpisów aktów stanu cywilnego. Wpis do polskich ksiąg stanu cywilnego treści niemieckich odpisów aktów stanu cywilnego miał charakter fakultatywny i odbywał się na wniosek zainteresowanego.

Swego rodzaju ograniczenie zasady fakultatywności w tym zakresie wprowadziło rozporządzenie MSWiA z dnia 10 marca 1999 r. w sprawie wzorów oraz trybu wydawania paszportów, dokumentów wymaganych do ich otrzymania, a także trybu postępowania funkcjonariuszy Straży Granicznej w przypadku ujawnienia w czasie kontroli granicznej wad w paszportach (Dz.U. z 1999 r. Nr 37, poz. 358), a ostatnio również rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawach o nadanie lub wyrażenie zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego oraz wzorów zaświadczeń i wniosków (Dz.U. z 2000 r. Nr 18, poz. 231)³.

W § 2 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia MSWiA, precyzując dokumenty, jakie podlegają złożeniu wraz z wnioskiem o wydanie paszportu w kraju, wskazuje się na odpis skrócony aktu urodzenia, a w pkt 4 odpis skrócony aktu małżeństwa. Chociaż przepis § 2 rozporządzenia nie określa, czy przedkładane odpisy mają być odpisami polskich aktów stanu cywilnego, skon-

³ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawach o nadanie lub wyrażenie zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego oraz wzorów zaświadczeń i wniosków weszło w życie 4 kwietnia 2000 r. Zgodnie z § 11, przepisy rozporządzenia nie mają zastosowania do wniosków o nadanie obywatelstwa i wyrażenie zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego złożonych przed wejściem w życie rozporządzenia.

kretyzowanie wymogów następuje w § 3 ust. 2 rozporządzenia. Przepis daje możliwość uwzględnienia przy wydawaniu paszportu polskiego przez konsula innych niż polskie akty stanu cywilnego, o których mowa w § 2 ust. 1 pkt 3 i 4 rozporządzenia. Z § 3 ust. 2 wynika więc pośrednio, że wymienione w § 2 ust. 1 pkt 3 i 4 odpisy winny być odpisami polskich akt stanu cywilnego.

Z kolei, zgodnie z § 4 ust. 3, w nawiązaniu do § 2 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Prezydenta RP, do wniosku o wyrażenie zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego należy dołączyć odpis aktu urodzenia, z tym zastrzeżeniem, że odpisy aktów stanu cywilnego muszą być wydane przez polski urząd stanu cywilnego. Powyższy wymóg dotyczy obywateli polskich zamierzających zrzec się obywatelstwa polskiego. Zgodnie z § 2 ust. 3 rozporządzenia, obowiązek ten obejmuje jednak również cudzoziemców zamieszkujących w Polsce na podstawie właściwego zezwolenia, a ubiegających się o nadanie obywatelstwa polskiego⁴.

Wskazane przepisy nakładają tym samym na osobę zainteresowaną załatwieniem spraw paszportowych i obywatelskich obowiązek przedłożenia organom paszportowym i obywatelskim wraz z wnioskiem m.in. polskich odpisów aktów stanu cywilnego. Obowiązek ten spoczywa na obywatelach polskich ubiegających się o załatwienie spraw paszportowych i obywatelskich zarówno w urzędach w kraju, jak i w polskich urzędach konsularnych za granicą.

W konsekwencji ww. przepisy spowodowały konieczność umiejscawiania obcych odpisów akt stanu cywilnego w polskich urzędach stanu cywilnego każdorazowo, gdy osoba posiada obcy odpis aktu stanu cywilnego i składa wniosek o wydanie nowego paszportu np. dla dziecka, wymianę paszportu starego na nowy (w przypadku zawarcia związku małżeńskiego za granicą i zmiany nazwiska), dokonanie wpisu dziecka urodzonego za granicą w paszporcie jednego z rodziców lub wniosek o wyrażenie zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego. W praktyce oznacza to, że osoby posiadające obce odpisy aktów stanu cywilnego, które dokumentują albo

⁴ Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim, Dz.U. Nr 90, poz. 999; obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 kwietnia 2000 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o obywatelstwie polskim, Dz.U. Nr 28, poz. 353. Patrz również M. A l b i n i a k, A. C z a j k o w s k a, *op.cit.*, s. 136.

urodzenie, albo zawarcie związku małżeńskiego za granicą, muszą najpierw zatroszczyć się o umiejscowienie zagranicznego odpisu, a dopiero po otrzymaniu polskiego odpisu złożyć wniosek o wydanie nowego paszportu, dokonanie wpisu dziecka w paszporcie lub wyrażenie zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego.

Wprowadzony pośrednio przez przepisy rozporządzenia obowiązek transkrypcji zagranicznych dokumentów stanu cywilnego pozwolił na objęcie rejestracją w polskich księgach stanu cywilnego zdarzeń dotyczących obywateli polskich zamieszkałych w RFN. Tym samym objęta została rejestracją grupa osób, która do tej pory tej rejestracji nie podlegała. Nie podlegała bowiem do tej pory rejestracji znaczna część urodzeń i zawartych przez obywateli polskich związków małżeńskich, ponieważ do momentu wejścia w życie rozporządzenia nie wymagano w polskich konsulatach do wydania paszportu lub dokonania wpisu dziecka do paszportu polskich odpisów aktów stanu cywilnego. W chwili obecnej również i te osoby muszą takie odpisy przedłożyć. W ten sposób istnieje szansa na pełniejsze niż dotychczas prowadzenie ksiąg małżeństw i urodzeń. Rozwiązanie to daje również szansę na uniknięcie sytuacji, w której obywatel polski, zawierając związek małżeński za granicą w Polsce pozostaje nadal osobą stanu wolnego. Często jedyną informacją, jaka pozostawała w polskim u.s.c. na temat ewentualnych zamiarów wstąpienia w związek małżeński, był wniosek osoby o wydanie na podstawie art. 71 pr.a.s.c. zaświadczenia o zdolności do zawarcia związku małżeńskiego za granicą. Jednak stwierdzenie, czy małżeństwo zostało zawarte, czy też zaświadczenie straciło ważność było, w przypadku braku wniosku o transkrypcję aktu małżeństwa, niemożliwe. O ile więc złożenie wniosku do niedawna zależało od dobrej woli zainteresowanego, o tyle w tej chwili jest on do tego pośrednio zobligowany.

Należy przyjąć, że liczba obywateli polskich zawierających związek małżeński w RFN i mieszkających lub zamierzających tu pozostać na stałe pokrywa się w dużej części z liczbą osób ubiegających się o wydanie paszportu ze zmienionym po zawarciu związku małżeńskiego nazwiskiem. Tym samym w prawie wszystkich przypadkach dokonywana jest transkrypcja w polskich u.s.c., jeżeli nie liczyć dopuszczonych w § 3 ust. 2 rozporządzenia sytuacji wyjątkowych, gdy konsul może przyjąć jako podstawę wydania paszportu inne niż polskie odpisy aktów stanu cywilnego. Na

potwierdzenie tego przypuszczenia może posłużyć fakt, że znaczną część małżeństw stanowią małżeństwa mieszane z udziałem obywaterek polskich⁵, które ze względu na uzyskanie prawa do pobytu zainteresowane są szybkim otrzymaniem nowego paszportu ze zmienionym nazwiskiem. Niestety inaczej przedstawia się sytuacja z transkrypcją aktów urodzeń obywateli polskich w RFN. Ponieważ dzieci z małżeństw mieszanych posiadają na mocy prawa polskiego i niemieckiego zarówno obywatelstwo polskie, jak i niemieckie, mogą zostać wpisane np. do paszportu ojca i w ten sposób zarejestrowanie urodzenia dziecka zależeć będzie wyłącznie od dobrej woli matki. Wpis może jednak zostać dokonany dopiero po kilku latach w sytuacji, gdy dziecko jako obywatel polski ubiegać się będzie o wydanie polskiego paszportu.

II. Niemieckie dokumenty stanu cywilnego

Zgodnie z § 1 niemieckiej ustawy – Prawo o stanie cywilnym (PStG)⁶, rejestracja stanu cywilnego należy do urzędników stanu cywilnego, którzy prowadzą księgi małżeństw (*Heiratsbücher*), księgi rodzinne (*Familienbücher*), księgi urodzeń (*Geburtenbücher*) i księgi zgonów (*Sterbebücher*). Na podstawie § 61a PStG urzędnicy stanu cywilnego mają prawo wydawać, w oparciu o wpisy dokonane w prowadzonych przez siebie księgach, następujące dokumenty stanu cywilnego: poświadczony odpisy z wpisów do ksiąg (*beglaubigte Abschriften*), zaświadczenia o urodzeniu (*Geburtsscheine*), akty urodzenia, małżeństwa i zgonu (*Geburts-, Heirats- und Sterbeurkunden*), akty pochodzenia (*Abstammungsurkunden*) oraz wyciągi z ksiąg rodzinnych (*Auszüge aus den Familienbücher*). Wyliczone

⁵ Do nielicznych wyjątków należą małżeństwa obywaterek niemieckich z obywatelami polskimi.

⁶ Ustawa o stanie cywilnym z dnia 8 sierpnia 1957 r. z późniejszymi zmianami – *Personenstandsgesetz* (PStG) – BGBl. I S. 1125. Obok ustawy podstawy rejestracji stanu cywilnego stwarza również rozporządzenie wykonawcze do ustawy o stanie cywilnym z dnia 25 lutego 1977 r. z późn. zm. – *Verordnung zur Ausführung des Personenstandsgesetzes* (PStV) – BGBl. I S.337. Istotne znaczenie ma instrukcja dla urzędników stanu cywilnego – *Dienstanweisung für Standesbeamten und Ihre Aufsichtsbehörden* (DA) – wydana przez MSW na podstawie upoważnienia § 70 PStG. Ponadto przepisy dotyczące rejestracji stanu cywilnego znajdują się m.in. w kodeksie cywilnym (BGB), układzie z dnia 31 sierpnia 1990 r. pomiędzy RFN a NRD o dokonaniu zjednoczenia (Układ Zjednoczeniowy), ustawie o konsulach (KonG) i innych ustawach.

w § 61a PStG dokumenty nie obejmują jednak całości dokumentów wydawanych na podstawie ksiąg stanu cywilnego. RFN, będąc członkiem Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego (CIEC – skrót od nazwy w języku francuskim), ratyfikowała część konwencji Komisji, w tym m.in. Konwencję nr 16 z dnia 8 września 1976 r. o wydawaniu wielojęzycznych wyciągów z ksiąg stanu cywilnego. Na jej podstawie i w oparciu o zuniifikowane wielojęzyczne formularze, mające formę tabelki, wydawane są tzw. międzynarodowe wyciągi z księgi urodzeń, małżeństw i zgonów⁷.

Osoby zgłaszające w niemieckim urzędzie stanu cywilnego urodzenie dziecka otrzymują najczęściej albo aktu urodzenia (*Geburtsurkunde*), albo akt pochodzenia (*Abstammungsurkunde*). Rzadko natomiast zdarza się, aby otrzymywały odpis z Księgi urodzeń (*Abschrift aus dem Geburtenbuch*), wydawany najczęściej w formie poświadczonej fotokopii wpisu do księgi. Praktycznie nie są już wydawane zaświadczenia o urodzeniu (*Geburtscheine*).

W przypadku zawarcia związku małżeńskiego w RFN wydawane są akty małżeństwa (*Heiratsurkunde*). Natomiast gdy jedno z małżonków ma obywatelstwo niemieckie zakładana jest księga rodzinna (*Familienbuch*), a wówczas małżonkowie otrzymują odpis albo wyciąg z tej księgi (*Abschrift* lub *Auszug aus dem Familienbuch*).

W przypadku rejestracji zgonu, z księgi zgonów wydawane są najczęściej akty zgonu (*Sterbeurkunde*) lub wyciągi z wpisu do księgi zgonów (*Auszug aus dem Sterbeeintrag*).

Zarówno w przypadku urodzenia, jak małżeństwa i zgonu wydawane są wyciągi z księgi stanu cywilnego. Wydanie tych dokumentów następuje najczęściej w sytuacji, gdy dokument przeznaczony jest do obrotu za granicą. Mają one formę wielojęzycznych wyciągów z ksiąg (odpowiednio *Auszug aus dem Geburts-, Heirats-, Sterbeeintrag*), które urzędy wydają na podstawie konwencji CIEC o wydawaniu wielojęzycznych wyciągów z ksiąg stanu cywilnego.

⁷ Również zaświadczenia o zdolności do zawarcia związku małżeńskiego, wydawane obywatelom RFN zamierzającym zawrzeć związek małżeński za granicą, przygotowywane są na wielojęzycznych drukach przewidzianych przez Konwencję nr 20 CIEC z dnia 5 września 1980 r. o wydawaniu zaświadczeń o zdolności do zawarcia związku małżeńskiego.

Na podstawie prowadzonych przez siebie ksiąg urzędnicy stanu cywilnego wydają również poświadczony urzędowo fotokopie z wpisów w księdze urodzeń, małżeństw, zgonów i rodzinnej (*beglaubigte Ablichtungen mit dem Eintrag im Geburten-, Heirat-, Sterbe-, Familienbuch*). Poświadczony fotokopie wpisu do księgi uznaje się za rodzaj odpisu, stąd też łatwiej jest wydać urzędnikowi u.s.c. odpis w formie poświadczony fotokopii strony z księgi niż sporządzić z niej odpis. Ze względu jednak na ochronę danych poświadczona fotokopia wpisu do ksiąg nie zawsze jest wydawana. Wydanie dokumentu w tej formie wymaga zgody samego zainteresowanego.

Moc dowodowa wszystkich wyżej wymienionych dokumentów jest taka sama i równa, zgodnie z § 66 PStG, wpisowi do księgi stanu cywilnego.

Pamiętać jednak należy, że niemieccy urzędnicy stanu cywilnego wydają na podstawie wpisów w księdze urodzeń, małżeństw i zgonów również inne zaświadczenia, które w formie i zakresie danych zbliżone są do aktów urodzenia, małżeństwa i zgonu. Dokumenty te wydawane są z konkretnym przeznaczeniem, o czym informuje odpowiedni dopisek umieszczany zazwyczaj w nagłówku lub stopce dokumentu (np. dla celów socjalnych lub religijnych). Dokumenty te są dokumentami stanu cywilnego, ale wydawane są dla określonego urzędu lub instytucji, stąd też nie powinny stanowić podstawy do transkrypcji zawartych w nich danych do polskich ksiąg stanu cywilnego.

1. Akt urodzenia i akt pochodzenia

Stosunkowo najwięcej niejasności panuje w kwestii uznania aktu pochodzenia (*Abstammungsurkunde*)⁸ jako podstawy do dokonania wpisu w polskich księgach urodzeń.

§ 62 ust. 1 PStG, precyzując dane, jakie winny zostać zamieszczone w akcie urodzenia (*Geburtsurkunde*) i akcie pochodzenia (*Abstammungsurkunde*) nie dokonuje żadnego zróżnicowania pomiędzy obydwoma dokumentami. Jedynie ust. 2 § 62 PStG zawiera uwagę, że w akcie urodzenia,

⁸ Zdania niemieckich urzędników stanu cywilnego na temat nazwy aktu są podzielone. Jedni uważają, że nazwa rzeczywiście odzwierciedla zamysł, jaki przyświecał wprowadzeniu aktu, a więc wykazanie rzeczywistego pochodzenia osoby, której akt dotyczy, inni uznają, że nazwa nie jest zbyt trafna i rodzi wątpliwości.

w przypadku gdy dziecko zostanie przysposobione, jako rodzice wpisaniu podlegają wyłącznie przysposabiający.

Poza innymi oznaczeniami druków aktu urodzenia i aktu pochodzenia – odpowiednio E1 i E2 – oraz ich różną nazwą, wskazać należy na jeszcze jedną istotną różnicę. Druk aktu pochodzenia zawiera dodatkowo, poza wszystkimi punktami, które zawiera odpis aktu urodzenia, punkt: zmiany wpisu w księdze urodzeń (*Änderungen des Geburtseintrages*). Punkt ten jest o tyle istotny, że właśnie w tym miejscu znajdować się mogą wzmianki dodatkowe, umieszczone na marginesie wpisu do księgi urodzeń. Sposób dokonywania i zakres danych zawartych w tym punkcie określają przepisy szczegółowe, regulujące również kwestię, które ze wzmianek podlegają wpisaniu do tego punktu, a które nie.

Dla zobrazowania różnicy pomiędzy obu dokumentami należy posłużyć się przykładem przysposobienia i zmiany nazwiska. W przypadku przysposobienia w akcie urodzenia przysposobiony figurować będzie z nazwiskiem po przysposobieniu, a jako rodzice, zgodnie z § 62 ust. 2 PStG, umieszczeni zostaną przysposabiający. W akcie pochodzenia natomiast przysposobiony również będzie figurować z nazwiskiem po przysposobieniu, ale jako rodzice figurować będą rodzice biologiczni, a dopiero w punkcie dot. zmiany wpisu w księdze umieszczona zostanie uwaga o przysposobieniu, nazwiskach przysposabiających lub przysposabiającego oraz podstawach prawnych przysposobienia.

Analogiczna sytuacja będzie miała miejsce w przypadku zmiany nazwiska w drodze administracyjnej. Akt urodzenia zawierać będzie nazwisko po dokonanej zmianie, a rodzice figurować będą zgodnie z wpisem w księdze urodzeń w momencie zgłoszenia urodzenia. W akcie pochodzenia nazwisko i rodzice figurować będą tak, jak w akcie urodzenia, ale w punkcie zmiany wpisu zamieszczona będzie informacja o dokonaniu zmiany nazwiska.

Niejednokrotnie akt pochodzenia nie jest przyjmowany przez kierowników u.s.c. w błędnym przekonaniu, że nie stanowi on aktu stanu cywilnego. Stwierdzić należy z całą stanowczością, że zadaniem tego dokumentu jest przedstawienie stanu cywilnego osoby, której dane są w nim umieszczone, a zarazem wskazanie dokonanych zmian na marginesie wpisu do księgi urodzeń.

Zdania na temat tego, kiedy należy wydawać aktu urodzenia, a kiedy akt pochodzenia, są podzielone. W komentarzach do prawa o aktach stanu cywilnego spotkać się można z poglądem, że akt pochodzenia winno się wydawać każdorazowo, gdy akt urodzenia zdaje się wydawać niewystarczający, a konieczne jest udokumentowanie zmian stanu cywilnego dokonanych we wpisie do księgi urodzeń. W sytuacji gdy konieczne jest udokumentowanie stosunków pomiędzy rodzicami a dziećmi, gdy należy wykazać związki z biologicznymi rodzicami, a odpis aktu urodzenia w treści różnić się będzie od aktu pochodzenia, wydawany jest akt pochodzenia⁹.

Niemieckie urzędy stanu cywilnego, wydając odpis z księgi urodzeń z przeznaczeniem dla innych władz, wydają najczęściej albo odpis z księgi urodzeń w postaci poświadczonej kopii wpisu (*beglaubigte Ablichtung mit dem Eintrag im Geburtenbuch*), który najpełniej przedstawia dokonany wpis w księdze urodzeń oraz zamieszczone tam wzmianki marginesowe albo właśnie akt pochodzenia. Akt urodzenia informuje bowiem wyłącznie o stanie faktycznym, który wynika z zapisu w księdze urodzeń oraz ze wzmianek marginesowych. W akcie pochodzenia natomiast zamieszczone są dodatkowo informacje o dokonanych wzmiankach marginesowych.

Niemieckie przepisy stanu cywilnego nie przewidują wydawania odpisów dokumentów stanu cywilnego w takiej formie, jak ma to miejsce w Polsce. Nie ma więc odpisów skróconych ani pełnych aktów stanu cywilnego. Ich rolę pełnią przygotowane na podstawie wpisów do ksiąg dokumenty, których nazwy w tłumaczeniu brzmią: akt urodzenia, małżeństwa i zgonu. Przyjąć jednak należy, że są to odpowiedniki polskich odpisów skróconych aktów stanu cywilnego. Rolę aktów pełnych w przypadku aktów urodzenia pełnią albo akt pochodzenia albo poświadczona fotokopia ze strony księgi (*beglaubigte Ablichtung mit dem Eintrag im Buch*).

Aczkolwiek polskie tłumaczenie nazwy *Abstammungsurkunde* – akt/dokument pochodzenia – budzi często w przypadku przedłożenia go do transkrypcji szereg wątpliwości polskich urzędników stanu cywilnego, należy stwierdzić, w oparciu o przyjęte na wstępie kryteria oraz obowiązujące w

⁹ R. Hepting, B. Gaa z, *Personenstandrecht mit Eherecht und Internationalem Privatrecht*, Verlag für Standesamtswesen, Frankfurt am Main-Berlin 1999, komentarz do § 62 PStG.

RFN przepisy, że zgodnie z miejscowym prawem jest to dokument stanu cywilnego wydany przez urzędy stanu cywilnego, który jednocześnie jest aktem stanu cywilnego. Odpowiada więc warunkom, jakie spełniać winien dokument zagraniczny, stanowiący podstawę do dokonania wpisu do polskiej księgi urodzeń. Za niewłaściwe należy uznać odrzucanie aktu pochodzenia jako podstawy transkrypcji i żądanie w zamian aktu urodzenia tylko dlatego, że w polskim tłumaczeniu nie ma wyrazu „odpis” lub „akt urodzenia”. W każdym bowiem przypadku akt pochodzenia zawierać będzie dane zawarte w akcie urodzenia, a dodatkowo może zawierać również dane o wzmiankach dokonanych na marginesie wpisu do księgi.

2. Dokumenty poświadczające zawarcie małżeństwa oraz zgon

Spośród dokumentów stanu cywilnego poświadczających zawarcie związku małżeńskiego kompletne dane o małżonkach, niezbędne do wpisania do polskiej księgi małżeństw, zawiera odpis lub wyciąg z księgi rodzinnej (*Abschrift aus dem Familienbuch* lub *Auszug aus dem Familienbuch*). Oprócz danych personalnych osób, które zawarły związek małżeński, dokument zawiera m.in. dane dotyczące rodziców małżonków oraz dzieci małżonków, o ile małżonkowie nie zastrzegli umieszczenia tych danych. Dla celów transkrypcji istotna jest informacja zawarta w pkt 10 obu dokumentów, a dotycząca nazwiska przyjętego przez małżonków po zawarciu związku małżeńskiego. Informacji takiej nie zawiera akt małżeństwa (*Heiratsurkunde*)¹⁰. Z kolei wydany na podstawie konwencji CIEC wielojęzyczny wyciąg z wpisu do księgi małżeństw (*Auszug aus dem Heiratseintrag*) wskazuje co prawda, jakie nazwisko przyjęli małżonkowie, ale nie zawiera danych ani o rodzicach małżonków, ani o ich dzieciach (bez względu na to, czy dzieci byłyby wspólne, czy każdego z małżonków).

W przypadku przedłożenia do transkrypcji odpisu aktu małżeństwa wydanego po 01.04.1994 r. konieczne jest przyjęcie, na podstawie art. 25 k.r.i.o., oświadczenia o nazwisku noszonym przez małżonków po zawarciu

¹⁰ Obecnie używane druki aktu małżeństwa (*Heiratsurkunde*) nie zawierają, w przeciwieństwie do stosowanych przed 01.04.1994 r., informacji o nazwisku noszonym przez małżonków po zawarciu związku małżeńskiego, patrz R. H e p t i n g, B. G a a z, *op. cit.*, komentarz do §63 PStG.

małżeństwa¹¹. Natomiast w przypadku przedłożenia aktu małżeństwa lub wyciągu z wpisu do księgi małżeństw uzupełnieniu podlegają dane dotyczące rodziców. Dane podlegają uzupełnieniu zgodnie z art. 36 pr.a.s.c.

O tym, czy dokument stanowi odpis (*Abschrift aus dem Familienbuch*), czy też wyciąg (*Auszug aus dem Familienbuch*) z księgi rodzinnej informuje nagłówek dokumentu. Różnica pomiędzy odpisem a wyciągiem polega na tym, że w odpisie powinny znajdować się wszystkie dane wpisane na stronie księgi, natomiast wyciąg może ograniczyć się tylko do niektórych punktów, przy czym osoba, której wyciąg dotyczy, może nie życzyć sobie umieszczenia w nim niektórych danych (np. o dzieciach pochodzących z poprzedniego małżeństwa lub dzieciach adoptowanych).

Dokumentem zawierającym najkompletniejsze dane wpisane do księgi rodzinnej (*Familienbuch*), bez jakichkolwiek zmian i pominięć dokonanych na wniosek strony, jest poświadczona urzędowo fotokopia ze strony księgi rodzinnej (*beglaubigte Ablichtung mit dem Eintrag im Familienbuch*). Poświadczona fotokopia strony księgi rodzinnej jest zaliczana do odpisów z tej księgi. Dokument zawiera te same dane jak odpis, przy czym różni się w formie od odpisu i wyciągu tym, że jest zatytułowany *Familienbuch*, a w lewym górnym rogu wpisane są po skosie nazwiska obu małżonków. Ze względu na fakt, że wpis w księdze rodzinnej obejmuje dwie strony, również fotokopia jest dokumentem obustronnie zadrukowanym. Na drugiej stronie obok pieczęci u.s.c. umieszczana jest pieczęć poświadczająca zgodność fotokopii z wpisem do księgi rodzinnej. Tak poświadczona fotokopia posiada zgodnie z prawem niemieckim, podobnie jak odpis i wyciąg, moc dowodową taką samą, jak wpis w księdze rodzinnej.

Stosunkowo najmniej niejasności napotkać można omawiając rodzaje niemieckich dokumentów stanu cywilnego wydawanych z księgi zgonów. Na podstawie księgi zgonów wydawane są akty (*Sterbeurkunde*) lub, najczęściej spotykane, wielojęzyczne wyciągi z wpisu do księgi zgonów (*Auszug aus dem Sterbeeintrag*). Wydawane na podstawie konwencji CIEC wyciągi z księgi zgonów wydawane są z reguły w przypadku, gdy dokument ma być używany poza granicami RFN, niezależnie od tego, czy będzie to państwo-członek Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego (CIEC),

¹¹ Szczegółowe omówienie M. Albinia k, A. Czajkowska, *op. cit.*, s. 141.

który ratyfikował konwencję o wydawaniu wielojęzycznych dokumentów stanu cywilnego, czy też państwo nie należące do Komisji. Oczywiście, podobnie jak w przypadku księgi urodzeń i małżeństw, również z księgi zgonów wydawane są poświadczane fotokopie wpisu do księgi (*beglaubigte Ablichtung mit dem Eintrag im Sterbebuch*)

III. Właściwość u.s.c., wymogi formalne transkrypcji

Właściwość miejscową u.s.c. w sprawach transkrypcji odpisów aktów stanu cywilnego określają art. 13 i 15 pr.a.s.c., zgodnie z którymi wpisanie treści odpisu aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą dokonuje u.s.c. właściwy dla miejsca zamieszkania lub ostatniego miejsca zamieszkania w Polsce. W przypadku gdy akt dotyczy dziecka, właściwym do dokonania transkrypcji jest u.s.c. właściwy dla miejsca zamieszkania lub ostatniego miejsca zamieszkania jednego z rodziców. W przypadku wyboru bardziej wskazany byłby u.s.c. właściwy dla matki dziecka. Osoba, której miejsca zamieszkania w Polsce nie można ustalić, winna kierować wnioski o transkrypcję zagranicznego odpisu aktu stanu cywilnego do u.s.c. właściwego dla dzielnicy Warszawa Śródmieście.

Dokumenty zagraniczne wprowadzane do obrotu prawnego w Polsce mają, zgodnie z art. 1138 k.p.c., taką samą moc dowodową, jak polskie dokumenty urzędowe. Przepis przewiduje jednak, by dokument, który wywołuje wątpliwości co do jego autentyczności, został uwierzytelniony przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny. Uwierzytelnienie dokumentu (legalizacja) w przypadku odpisów aktów stanu cywilnego ma formę legalizacji skróconej i polega na stwierdzeniu zgodności dokumentu z prawem miejsca wystawienia. Opatrzanie dokumentu pieczęcią o treści: „Stwierdzam zgodność niniejszego dokumentu z prawem miejsca jego wystawienia” obejmuje zarówno poświadczenie formy przedłożonego dokumentu, jak i kompetencje urzędu do jego wydania. Legalizacji dokumentu w przypadkach wątpliwych dokonuje polski urząd konsularny właściwy terytorialnie ze względu na miejsce wystawienia dokumentu. Niestety, trzeba stwierdzić, że wymóg uwierzytelnienia dokumentu w przypadkach wątpliwych, który z założenia miał stanowić sytuację wyjątkową, jest często nadużywany. Regułą jest bowiem, że w Polsce wymaga się legalizacji niemieckich dokumentów stanu cywilnego przedkładanych kie-

rownikowi u.s.c. w celu dokonania transkrypcji. W chwili obecnej tylko nieliczne urzędy stanu cywilnego stosują ściśle przepis art. 1138 k.p.c. i wymagają legalizacji w rzeczywistości wątpliwych przypadkach¹².

Osoby składające kierownikowi polskiego u.s.c. wniosek o wpisanie treści jednego z wyżej przedstawionych niemieckich dokumentów stanu cywilnego winny dołączyć do wniosku oprócz samego aktu również i jego urzędowe tłumaczenie. Ze względu na pewność obrotu prawnego tłumaczenie dokonane przez tłumacza w RFN winno być poświadczane przez polskie przedstawicielstwo konsularne w tymże kraju. O ile tłumaczenia dokonuje tłumacz przysięgły w Polsce, poświadczenie tłumaczenia nie jest wymagane.

Przedłożenie do transkrypcji niemieckich aktów stanu cywilnego nie zawierających wszystkich niezbędnych do wpisania do polskich ksiąg stanu cywilnego danych (np. odpis aktu małżeństwa – *Heiratsurkunde*) nie upoważnia kierownika u.s.c. do wydania decyzji o odmowie dokonania transkrypcji dokumentu do polskich ksiąg. Niepełne dane podlegają wpisaniu do księgi stanu cywilnego w dostępnym zakresie, jednakże wymagają w okresie późniejszym uzupełnienia, zgodnie z art. 36 pr.a.s.c. Wpis nie zawierający wszystkich danych ma mniejszą moc dowodową.

Transkrypcji do ksiąg podlegają wyłącznie dane niezbędne, przewidziane przez polskie prawo. Stąd też np. pominięte zostaną dane o zawodzie i wyznaniu osób, które zawarły związek małżeński. Dane te zamieszczone są np. w księdze małżeństw (*Heiratsbuch*) i księdze rodzinnej (*Familienbuch*) oraz sporządzanych na ich podstawie dokumentach.

IV. Problemy związane z transkrypcją niemieckich dokumentów stanu cywilnego

Dane wpisywane do polskich ksiąg stanu cywilnego podlegają wpisaniu w takiej formie, w jakiej zostały wpisane do dokumentu zagranicznego. W związku z tym wpisaniu do polskich ksiąg podlegają dane w pisowni takiej, jaka zamieszczona została w akcie niemieckim. Fakt ten powoduje często niezgodność ze stanem faktycznym danych najpierw w dokumencie nie-

¹² Patrz również M. Albinia k, A. Czajkowska, *op. cit.*, s. 139.

mieckim, a następnie polskim. Dotyczy to zarówno pisowni imion i nazwisk, jak i miejscowości. Powyższa kwestia obejmuje również stosowanie w RFN zasady nadawania kobietom zamężnym nazwiska męża w mianowniku rodzaju męskiego, a nie żeńskiego, tzn. zamiast końcówki -ska, -cka, -dzka wpisywana jest -ski, -cki, -dzki.

W związku z faktem, że treść odpisu zagranicznego podlega wpisaniu bez dokonywania zmian w przepisywanych danych, również imiona i nazwiska osób podlegają wpisaniu do polskich ksiąg w takiej formie, jaka została umieszczona w zagranicznym akcie. Transkrypcji podlegają tym samym imiona i nazwiska wpisane do zagranicznych ksiąg bez polskich znaków diakrytycznych, chociaż w rzeczywistości je zawierają (np. Grażyna Bledzinska zamiast Grażyna Błędzińska). Dopiero wniosek zainteresowanej strony oraz przedłożenie dokumentów stanu cywilnego, z których wynika poprawne brzmienie nazwiska lub imienia, umożliwia kierownikowi u.s.c., który transkrybował odpis dokonanie sprostowania treści aktu na podstawie art. 28 pr.a.s.c. i wydanie odpisu z poprawną pisownią uwzględniającą polskie znaki diakrytyczne¹³. I tak np. w przypadku transkrybowania do polskich ksiąg niemieckiego aktu urodzenia dziecka z imieniem lub nazwiskiem nie zawierającym polskich znaków, sprostowanie następuje po przedłożeniu wraz z wnioskiem polskiego odpisu aktu małżeństwa rodziców lub, o ile jest to konieczne, również odpisów ich aktów urodzenia. Gdy transkrybowany został odpis aktu małżeństwa, sprostowania dokonuje się na podstawie polskiego odpisu aktu urodzenia małżonka. Gdyby nie sprostowano pisowni nazwiska w akcie, doszłoby do kuriozalnej sytuacji, gdy faktycznie jedna i ta sama osoba posiadałaby dwa odpisy polskich aktów stanu cywilnego (np. aktu urodzenia i małżeństwa) wydane przez ten sam urząd stanu cywilnego na jedno – w różny sposób pisane – nazwisko, bez dokonywania jego zmiany w drodze urzędowej. Z formalnego punktu widzenia należałoby założyć, że odpisy wydane są dla dwóch różnych osób.

Części tego typu sytuacji można by uniknąć, gdyby sami zainteresowani zatroszczyli się przy podpisywaniu wpisu do księgi lub przy odbiorze aktu w niemieckim u.s.c. o skorygowanie błędu. Możliwość taką dają przepisy

¹³ Art. 28 pr.a.s.c. mówi co prawda tylko o sprostowaniu oczywistego błędu pisarskiego, ale ze względu na brak innego przepisu umożliwiającego korektę wpisu, stosuje się go rozszerzająco. Patrz: K. G ł a d y c h, *Wademekum kierownika u.s.c.*, Gliwice 1999, s. 188.

niemieckie. Zgodnie z przepisem § 49 ust. 1 (powtórzony ponownie w § 57 ust. 2 zdanie 3) DA¹⁴, niemiecki urzędnik stanu cywilnego jest zobowiązany wiernie oddawać pisownię nazwisk i wyrazów obcego pochodzenia, gdy zawierają one znaki diakrytyczne. Stąd też stosunkowo najlepszym momentem do zażądania poprawy błędu jest moment odczytywania treści aktu przed jego podpisaniem przez samego zainteresowanego. Wówczas można w stosunkowo prosty sposób dokonać poprawy błędnie wprowadzonych liter lub uzupełnienia danych o znaki diakrytyczne.

Podstawę do dokonania odpowiedniej poprawki i zamieszczenia stosownej wzmianki na marginesie lub dokonania poprawki we wpisie już dokonanym stanowią przepisy §§ 46, 46a i 47 PStG (w zależności od tego, czy dokonano już wpisu, czy też nie). Jeszcze kilka lat temu, gdy w niemieckich u.s.c. akty stanu cywilnego i wydawane na ich podstawie dokumenty wypisywano maszynowo, korekta taka mogła stanowić, ze względu na brak polskich fontów w niemieckich maszynach do pisania, rzeczywiście problem. Z kolei ręczne poprawki i dopisywanie kresek i ogonków budziły uzasadnione zastrzeżenia i wątpliwości polskich urzędników stanu cywilnego. Od momentu zastosowania w u.s.c. specjalnego programu komputerowego „Autysta”, umożliwiającego stosowanie przy dokonywaniu zapisu w księgach stanu cywilnego różnych znaków narodowych (w tym także i polskich znaków diakrytycznych), korekta pisowni jest wyłącznie formalnością.

Niestety, sytuacje, gdy obywatel polski składa wniosek o poprawę błędów w niemieckich aktach, mają miejsce bardzo rzadko, a kwestia ta pojawia się za granicą najczęściej dopiero przy składaniu wniosku o wydanie paszportu w polskim przedstawicielstwie konsularnym i stwierdzeniu przez konsula nieściśności w brzmieniu nazwisk. Wówczas składający wnioski odsyłani są do u.s.c., który dokonał transkrypcji tego aktu w celu dokonania jego sprostowania. Należy jednak zauważyć, że w niemieckich księgach dokonany wpis do momentu jego skorygowania będzie zawierał błąd, a każdorazowy dokument wydawany na jego podstawie będzie ten błąd powielał.

Bardziej skomplikowaną jest kwestia stosowania w RFN końcówki rodzaju męskiego dla obywaterek polskich, które zawarły związek małżeń-

¹⁴ Patrz przypis 4.

ski w RFN, a dotyczy głównie nazwisk zakończonych na –ski, –cki, –dzki. Zgodnie z przepisem § 57 ust. 6 DA u osoby, której nazwisko przed dokonaniem wyboru nazwiska w oparciu o prawo niemieckie (np. w przypadku zawarcia związku małżeńskiego) podlega deklinacji, a ze względu na płeć osoby zmianom końcówek, po dokonaniu wyboru prawa niemieckiego nazwisko w formie żeńskiej przybiera formę męską. Tym samym kobieta, przyjmując nazwisko małżonka w oparciu o prawo niemieckie, otrzymuje w nazwisku końcówkę –ski, –cki, –dzki i takie nazwisko wpisywane jest do księgi małżeństw, wydawanych z księgi odpisów, a w konsekwencji do wszystkich innych dokumentów wystawianych przez władze niemieckie. Zasada powyższa jest zgodna z niemieckimi przepisami regulującymi kwestię nazwisk, ich wyboru i brzmienia. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że osoby zamierzające wstąpić w związek małżeński są pytane przez urzędnika stanu cywilnego przed jego zawarciem o nazwisko noszone po zawarciu małżeństwa. Jednocześnie są również pytane o prawo, w oparciu o które regulowana będzie kwestia nazwiska¹⁵. Najczęściej wskazywane jest prawo niemieckie, ponieważ albo osoby zakładają, że będą przebywać na stałe w RFN, albo po prostu nie wiedzą, jakie są konsekwencje podjętej decyzji. Oczywiście istnieje możliwość wyboru również i polskiego prawa jako podstawy do określenia zasad regulacji nazwiska. Wówczas nazwisko kobiety może mieć końcówkę żeńską. Takie sytuacje zdarzają się jednak niebywale rzadko.

O tym, jakie prawo reguluje kwestie noszonego przez małżonków nazwiskiem, informuje pkt 10 w księdze rodzinnej oraz w wydawanych z niej odpisach, wyciągach i poświadczonych kopiach.

Transkrypcja danych do polskich ksiąg w powyższych przypadkach podlega ogólnym zasadom, a więc dane winny być wpisywane w takiej formie, w jakiej zostały zamieszczone w akcie niemieckim. Polskie przepisy przewidują jednak jeden wyjątek. Przy dokonywaniu transkrypcji aktu, w którym nazwisko kobiety po zawarciu związku małżeńskiego zawiera

¹⁵ Zgodnie z § 10 ustawy wprowadzającej do Kodeksu cywilnego (EGBGB – *Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche* – BGBI. I S. 1142 – zawierającej normy prawa prywatnego międzynarodowego), nazwisko podlega prawu ojczystemu. Małżonkowie mogą przed lub po zawarciu małżeństwa wybrać prawo państwa, którego obywatelstwo ma jedno z małżonków, a w przypadku pobytu jednego z nich w RFN – również i prawo niemieckie.

końcówką męską, ma zastosowanie przepis § 4 ust. 2 rozporządzenia MSWiA z dnia 26 października 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczania oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów (Dz.U. z 1998 r. Nr 136, poz. 884). Zgodnie ze wskazanym przepisem nazwiska ze wskazanymi końcówkami wpisuje się do aktu stanu cywilnego z zachowaniem rodzaju żeńskiego lub męskiego, w zależności od tego, czy nazwisko dotyczy kobiety, czy mężczyzny.

O ile w przypadku zamieszkiwania przez osobę na stałe w Polsce dokonana zmiana w odpisie jest dla niej korzystna, to w sytuacji, gdy zamieszkuje na stałe w RFN rodzi komplikacje i powszechne zdziwienie przy załatwianiu spraw życia codziennego. Niestety, w omawianym przypadku jedyną możliwością korekty i ujednoczenia pisowni nazwiska zarówno w polskich, jak i niemieckich aktach stanu cywilnego jest przeprowadzenie w Polsce postępowania o zmianę nazwiska w oparciu o ustawę o zmianie imion i nazwisk z dnia 15 listopada 1956 r. (Dz.U. z 1963 r. Nr 59, poz. 328). Dopiero na podstawie decyzji organu administracji o zmianie nazwiska istnieje możliwość zmiany dokonanego wpisu w polskiej księdze stanu cywilnego, a następnie wydanie obywatelce polskiej na podstawie nowego odpisu aktu stanu cywilnego paszportu na nazwisko z końcówką rodzaju męskiego –ski, –cki, –dzki.

Powyższe kwestie dotyczą wyłącznie obywateli polskich, a nie obywateli polskich będących jednocześnie obywatelami niemieckimi. W przypadku osób o podwójnym obywatelstwie zasady te nie mogą być stosowane, ponieważ osoby takie traktowane są przez władze niemieckie wyłącznie jak obywatele niemieccy, a przez władze polskie jak obywatele polscy i podlegają przepisom każdego z państw w zakresie, jaki dotyczy własnych obywateli. Ponieważ rozbieżności w pisowni nazwisk są często zbyt daleko idące – brzmienie nazwiska i jego pisownia w obu państwach jest różna lub często zupełnie inna – nie ma podstaw do dokonania sprostowania w polskim akcie stanu cywilnego na podstawie art. 28 pr.a.s.c. Jedyńą możliwością ujednoczenia brzmienia danych w obu państwach jest zmiana nazwiska w trybie przewidzianym przez polską ustawę o zmianie nazwisk z dnia 15 listopada 1956 r. (Dz.U. z 1963 r. Nr 59, poz. 328) albo przez

niemiecką ustawę o zmianie nazwisk i imion z 5 stycznia 1938 r. (BGBl. III 401-1).

Powyższa kwestia dotyczy przede wszystkim tych obywateli polskich, którzy są również obywatelami niemieckimi w rozumieniu art. 116 ust. 1 Konstytucji RFN. W trakcie postępowania o ustalenie pochodzenia osoby te mają prawo do złożenia na podstawie § 94 federalnej ustawy o wypędzonych z dnia 2 czerwca 1993 r. (BGBl. I S. 829), m.in. również przed urzędnikiem stanu cywilnego, oświadczenia o formie i częściach nazwiska, jakie będą nosić w Niemczech lub o jego brzmieniu w języku niemieckim. Na podstawie takiego oświadczenia osoba może zaniechać używania części nazwiska nie znanej prawu niemieckiemu, przyjmując nazwisko męża bez uwzględnienia końcówki rodzaju żeńskiego dla kobiety lub określić brzmienie nazwiska i imienia w formie niemieckiej, a gdy takiej formy brak, może przyjąć imię niemieckie. Oczywiście, gdy osoba jest w stanie wskazać nazwisko w brzmieniu niemieckim, które nosili jej przodkowie, przyjmuje się, że osoba ta nosi takie nazwisko. Zgodnie bowiem z § 57 ust 5 DA, nie podlegają uwzględnieniu zmiany pisowni imienia i nazwiska obywatela niemieckiego dokonane przez obce władze. I tak osoba posiadająca podwójne obywatelstwo, której imię lub nazwisko lub nazwisko jej przodków zostało zmienione po wojnie przez władze polskie, w RFN będzie nosiła nazwisko i imię w pisowni i brzmieniu takim, jakie stosowano przed zmianą. Tak więc osoba nazywająca się w przeszłości Christine Schultz nadal będzie się tak w Niemczech nazywać, chociaż w polskich dokumentach figurować będzie jako Krystyna Szulc. Jeśli wymieniona osoba przedłożyłaby do transkrypcji w polskim urzędzie stanu cywilnego akt niemiecki z umieszczonym imieniem i nazwiskiem nadanym zgodnie z prawem niemieckim, wpis do polskich ksiąg winien stanowić wierne przeniesienie danych z aktu niemieckiego. Również i w tym przypadku jedyną możliwością ujednoczenia brzmienia nazwiska jest jego zmiana na podstawie przepisów ustawy o zmianie nazwisk z dnia 15 listopada 1956 r. (Dz.U. z 1963 r. Nr 59, poz. 328).

Najwięcej komplikacji wywołuje małżeństwo zawarte w RFN przez mężczyznę posiadającego podwójne obywatelstwo i w różny sposób pisane (np. Bruschi/Brusch) lub zupełnie zmienione nazwisko z kobietą będącą wyłącznie obywatelką polską. W omawianym przypadku władze niemieckie dokonują wpisów w księdze małżeństw i rodzinnej w oparciu o dokumenty niemieckie, zgodnie z wcześniej przytoczonymi zasadami nie uzna-

jąc pisowni stosowanej w polskich odpisach stanu cywilnego. Gdy nazwiskiem wspólnym małżonków jest przyjmowane w oparciu o prawo niemieckie nazwisko mężczyzny, jego pisownia opiera się na zasadach pisowni niemieckiej lub brzmi tak, jak w dokumentach niemieckich. Dokonując wymiany polskiego paszportu na nowy, ze zmienionym po zawarciu związku małżeńskiego nazwiskiem, kobieta przedkłada polski odpis aktu małżeństwa z nazwiskiem męża jako obywatela niemieckiego i na tej podstawie otrzymuje nowy paszport z nazwiskiem męża. W konsekwencji nazwisko małżonki w polskim paszporcie jest nazwiskiem, które nie jest nazwiskiem jej męża – obywatela polskiego, ale jej męża – obywatela niemieckiego. Mamy więc do czynienia z sytuacją, gdy małżonkowie posługują się paszportami, z których każdy wydany jest na inne nazwisko. Mężczyzna posiada paszport polski wydany na nazwisko Brusz, a jego małżonka na nazwisko Brusch. Nie trzeba wyjaśniać, jakie to może rodzić komplikacje przy załatwianiu przez zainteresowanych spraw w kraju. Przez wydanie polskiego paszportu sankcjonuje się ponadto stan faktyczny, niezgodny z polskimi przepisami. Nie uznając bowiem administracyjnych zmian nazwiska, dokonywanych przez urzędy niemieckie w stosunku do obywateli polskich (choćby byli oni obywatelami również i niemieckimi), wydając polski paszport z tym nazwiskiem, nabytym w konsekwencji innej czynności prawnej, zmianę taką uznaje się *de facto* za skuteczną. Aby więc doprowadzić do sytuacji, w której oboje małżonkowie mają w Polsce takie same nazwiska, należałoby albo zmienić nazwisko mężczyzny na podstawie ustawy o zmianie imion i nazwisk na to, jakie nosi jako obywatel niemiecki bez dokonywania jakichkolwiek zmian nazwiska kobiety, albo dokonać zmiany nazwiska mężczyzny wraz z dokonaniem zmiany nazwiska kobiety. Choć w pierwszym przypadku postępowanie jest stosunkowo szybkie i doprowadza do oczekiwanego efektu, podstawa zmiany nazwiska kobiety pozostaje nadal nie zmieniona. Stąd też należałoby dokonać najpierw sprostowania transkrybowanego aktu małżeństwa i wydania nowego z poprawną pisownią wspólnego nazwiska małżonków. Już po wydaniu sprostowanego odpisu aktu małżeństwa, można by dokonać zmiany nazwiska małżonków w drodze administracyjnej, zmieniając nazwisko z brzmienia polskiego na niemieckie. Dopiero na podstawie decyzji o dokonaniu zmiany nazwiska mogłyby zostać wydane nowe paszporty dla obu małżonków na takie samo nazwisko.

Uniknięcie wyżej opisanej sytuacji byłoby możliwe, gdyby osoby składające wniosek o transkrypcję niemieckich aktów małżeństwa dołączały oprócz tłumaczenia aktu również odpisy aktów urodzenia małżonków. Na podstawie odpisów aktów urodzenia można by, o ile oboje małżonkowie są obywatelami polskimi, ustalić prawidłowe brzmienie nazwisk i dokonać po złożeniu odpowiedniego wniosku przez zainteresowanych sprostowania wpisu do ksiąg.

W ostatnich kilku latach zauważalna jest poprawa w zakresie właściwego wpisywania nazw polskich miejscowości w niemieckich aktach stanu cywilnego i dokumentach na ich podstawie wydanych. Jeszcze parę lat temu rzadko można było spotkać niemiecki akt stanu cywilnego dotyczący obywatela polskiego z polską nazwą miejscowości, nie wspominając już o poprawnej jej pisowni z polskimi znakami diakrytycznymi (np. Graudenz lub Grudziadz zamiast Grudziądz). Sytuacja ta stopniowo się zmienia i coraz częściej spotykać można w aktach stanu cywilnego nie tylko polskie nazwy obok niemieckich, ale także polskie znaki diakrytyczne w nazwach. Tym niemniej daleko jest jeszcze do stanu zadowolającego.

Przepisy niemieckie w tej kwestii są jednoznaczne. Zgodnie z § 60 ust. 2 DA, w niemieckich dokumentach stanu cywilnego stosuje się oryginalne nazwy miejscowości, a w sytuacjach wątpliwych w nawiasie należy dodać również państwo, w którym miejscowość jest położona. W przypadku jednak istnienia dla konkretnej miejscowości obok nazwy obcej również i nazwy niemieckiej, do aktu wpisuje się nazwę niemiecką. Przepis przewiduje dalej, że na wyraźne życzenie zainteresowanego lub w sytuacjach budzących wątpliwość możliwe jest dodanie w nawiasie obcej nazwy miejscowości np. Breslau (Wrocław).

W przypadku zamieszczenia w akcie błędnej pisowni miejscowości lub braku polskiej nazwy osoba, której wpis dotyczy, lub zgłaszający zdarzenie może wskazać urzędnikowi niemieckiemu poprawną pisownię w przedkładanym zazwyczaj polskim odpisie aktu urodzenia albo małżeństwa. Dokonanie poprawki odbywa się w oparciu o analogiczne zasady, jak poprawienie wpisanego bez znaków diakrytycznych nazwiska. Gdy jednak poprawienie błędnej pisowni miejscowości i skorygowanie błędu nie jest z różnych przyczyn możliwe, stosowną adnotację o polskiej nazwie miejscowości może umieścić w załączonym do wniosku o transkrypcję tłumaczeniu tłumacz i na tej podstawie możliwe jest dokonanie prawidłowej transkrypcji

nazwy miejscowości. Należy stwierdzić, że podobnie jak w przypadku nieumieszczania w aktach znaków diakrytycznych w nazwiskach, również w przypadku zmiany pisowni nazw miejscowości zainteresowani niezmiernie rzadko występują o umieszczenie poprawnie brzmiącej nazwy, chociaż możliwość taka przewidziana jest w niemieckich przepisach. Najczęściej niestety, w przypadku braku nazw polskich, odpowiedniej korekty dokonuje tłumacz.

V. Uwagi końcowe

Na zakończenie należy wspomnieć o niemieckich aktach zgonu, a często również i małżeństwa, przesyłanych do polskich urzędów stanu cywilnego przez polskie placówki konsularne w RFN. Urzędy konsularne zobowiązane są bowiem na podstawie art. 26 pr.a.s.c. do przekazywania do polskich u.s.c. dokumentów stanowiących podstawę do dokonania wpisu w księgach stanu cywilnego. Polskie urzędy konsularne w RFN otrzymują wyciągi z wpisów do księgi małżeństw (*Auszüge aus dem Heiratseintrag*) w sytuacji, gdy co najmniej jeden z małżonków jest obywatelem polskim. W przypadku zgonu obywatela polskiego w RFN lub obywatela RFN, który urodził się na terytorium Polski, urzędy niemieckie przesyłają do polskich przedstawicielstw konsularnych również odpisy aktów zgonów (*Sterbeurkunde*) lub wyciągi z księgi zgonów (*Auszüge aus dem Sterbeeintrag*).

Żaden z tych dokumentów nie stanowi jednak podstawy do dokonania transkrypcji do polskich ksiąg stanu cywilnego, chyba że jest przesyłany przez konsula wraz z wnioskiem strony o dokonanie transkrypcji. Oczywiście może stanowić podstawę do dokonania przypisku pod aktem urodzenia osoby, która zawarła związek małżeński lub zmarła. Niestety, zobowiązanie niemieckich urzędów stanu cywilnego dotyczy wyłącznie przesyłania do konsulatów aktów zgonu. Zobowiązanie wynika z konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych z dnia 24.04.1963 r. Szkoda, że obowiązek ten nie dotyczy również aktów małżeństwa. Te, które przesyłane są do konsulatów, nie obejmują wszystkich zawieranych w RFN związków z udziałem obywateli polskich, a ich przesyłanie nie wynika z zobowiązań międzynarodowych.

Obrót prawny pomiędzy Polską a RFN w sprawach cywilnych, karnych i handlowych ulega przez przystępowanie Polski do konwencji międzyna-

rodowych regulujących te kwestie stałej poprawie. Niestety, nie można tego powiedzieć o obrocie w sprawach stanu cywilnego. Poza konwencją wiedeńską o stosunkach konsularnych nie ma żadnych prawnomiędzynarodowych uzgodnień pomiędzy obu krajami w tej materii.

Przystąpienie Polski do części Konwencji Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego (CIEC) usunęłoby w pewnym zakresie omawiane wyżej problemy. Za najpilniejsze należy uznać uregulowanie kwestii wzajemnej wymiany odpisów aktów stanu cywilnego oraz wydawania międzynarodowych aktów stanu cywilnego. Wskazane byłoby również ratyfikowanie konwencji o wydawaniu zaświadczeń o zdolności do zawarcia związku małżeńskiego, co pozwoliłoby tym samym uniknąć dalszego nieuznawania przez niemieckie urzędy stanu cywilnego zaświadczeń o zdolności do zawarcia związku małżeńskiego za granicą wydawanych przez polskich konsulów.